

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу
Бондар Валерії Юріївни
на тему «Механізм забезпечення експортоорієнтованого розвитку
машинобудівних підприємств»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 – Управління та адміністрування
за спеціальністю 073 – Менеджмент

Актуальність теми дисертації.

В умовах глобальної конкуренції та невизначеності дедалі більше зростає роль якісного організаційно-економічного забезпечення експортного розвитку підприємств машинобудівної галузі, яка полягає у залученні необхідних обсягів капіталу та сучасних технологій, пошуку нових методів та механізмів управління тощо. Розробка нових механізмів забезпечення експортоорієнтованого розвитку для функціонування машинобудівних підприємств зумовлює актуальність дисертаційного дослідження, а питання забезпечення ефективного управління розвитком експортної складової промислових підприємств є одним з найактуальніших з огляду на необхідність консолідації зусиль для розвитку промисловості України, машинобудівного комплексу зокрема.

У дисертаційній роботі удосконалено науково-методичні положення функціонування механізму забезпечення експортоорієнтованого розвитку підприємств, проведено моделювання векторів експортоорієнтованого розвитку, розроблено практичні рекомендації щодо впровадження організаційних форм активізації експортної активності на підприємствах та здійснено оцінку їх впливу на результативність діяльності досліджуваних підприємств. З огляду на вищезазначене, тема даної дисертації, яка присвячена поглибленню концептуально-теоретичних та розвитку науково-методичних положень, розробленню практичних рекомендацій щодо забезпечення експортоорієнтованого розвитку машинобудівних підприємств є, безумовно, актуальною.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- виявлено існуючі неузгодженості щодо трактування основних понять експортоорієнтованого розвитку промислового підприємства запропоновано авторське трактування даного поняття (експортоорієнтований розвиток підприємства як економічна категорія – це процес цілеспрямованої зміни кількісних та якісних характеристик соціально-економічної системи (підприємства) під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, спрямованих на підвищення частки продукції, яка реалізується на зовнішньому ринку та фіксації її на рівні не менше 30% від загального обсягу продукції);

- доповнено понятійний апарат механізму забезпечення експортоорієнтованого розвитку промислового підприємства концептуальною моделлю на основі векторів реалізації експортоорієнтованого розвитку підприємства та структурою їх взаємодії на основі інноваційної складової;

- за допомогою проведеного статистичного дослідження виявлено основні тенденції поточного стану та проблемні аспекти діяльності підприємств машинобудівної галузі, які зумовлені структурними змінами ринку та неефективними методами управління;

- застосування методичного підходу для оцінювання впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на експортну складову діяльності машинобудівних підприємств базується на сукупності сформованих факторних ознак та застосуванні методів економетричного моделювання, що дозволило виявити потенційні можливості підвищення ефективності експорту, які обумовлені факторами зовнішнього та внутрішнього середовища;

- розвинуто науково-методичні положення в частині функціонування трикомпонентної концептуальної моделі механізму забезпечення експортоорієнтованого розвитку промислових підприємств (доповнено інноваційної компонентою окрім звичних організаційної та економічної) та здійснено моделювання сценаріїв факторного впливу (при умові зміни цільових факторів) на експортну діяльність підприємств машинобудівної галузі;

- сформовано методичний підхід до оцінювання експортної активності машинобудівних підприємств та сукупність факторних ознак, на основі чого, визначено можливості підвищення ефективності експорту, це дало змогу визначити, що одним з ключових шляхів підвищення ефективності експорту підприємств машинобудівної галузі в умовах постійних змін глобального ринкового середовища є створення експортоорієнтованих кластерних угруповань;

- запропоновано удосконалити експортоорієнтовані кластерні угруповання за участю підприємств машинобудівної промисловості та доповнити їх структуру науковими установами та регіональними професійно-технічними

навчальними закладами, це дозволить покращити забезпечення ефективного розвитку експорту підприємств галузі;

- здійснено оцінку впливу практичних рекомендацій на результативність діяльності підприємств за допомогою застосування методів кореляційно-регресійного аналізу, що підтвердило наявність зв'язку між досліджуваними факторами на обсяги експорту та підтвердило ефективність запропонованих заходів.

Наукові положення, рекомендації та теоретичні висновки у дисертаційній роботі є достатніми та належним чином обґрунтованими, ілюстрованими за допомогою рисунків та таблиць. При їх отриманні автором були проведені теоретичні та статистичні дослідження, використані вітчизняні та зарубіжні літературні джерела.

Достовірність отриманих у роботі результатів, висновків та практичних рекомендацій підтверджується застосуванням апробованих методик та їх впровадженням у практичну діяльність підприємств деревообробної промисловості.

Наукові дослідження були виконані здобувачем Бондар В.Ю. на кафедрі менеджменту підприємств КПІ ім. Ігоря Сікорського в рамках науково-дослідних робіт за ініціативними темами: «Управління розвитком інноваційного підприємництва в умовах неоіндустріальної економіки» (№ ДР 0118U100598) під керівництвом декана факультету менеджменту та маркетингу, доктора економічних наук, професора Кравченко Марини Олегівни, «Інноваційні засади розвитку промислових підприємств в рамках інтеграції в світовий економічний простір» (№ ДР 0114U001132) під керівництвом професора кафедри менеджменту підприємств, доктора економічних наук, професора Дунської Алли Рашидівни та «Управління розвитком підприємства в умовах ресурсних обмежень» (№ ДР 0114U001135) під керівництвом доцента кафедри менеджменту підприємств, кандидата економічних наук, доцента Коцка Тараса Аркадійовича.

Отже, у дисертаційній роботі поставлене наукове завдання поглиблення концептуально-теоретичних та розвиток науково-методичних положень, розроблення практичних рекомендацій щодо забезпечення експортоорієнтованого розвитку машинобудівних підприємств виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Бондар В.Ю. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 073 – Менеджмент та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми «Менеджмент».

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям «Менеджмент».

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Бондар Валерії Юріївни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення принципів академічної доброчесності не виявлено.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою.

Текст дисертації характеризується логічною послідовністю, змістовністю, доступністю викладення матеріалу та цілісністю. Дисертаційна робота написана у науковому стилі мовлення із використанням сучасної загальноприйнятої термінології.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 266 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, описано стан розробки даної тематики у вітчизняній та зарубіжній науці, наведені зв'язок роботи з науковими програмами, планами, сформовано мету та завдання дослідження, об'єкт, предмет та методи дослідження, а також наукову та практичну новизну отриманих результатів. Описано особистий внесок здобувача та представлено інформацію щодо апробації результатів дисертації та публікацій.

У першому розділі досліджено теоретичні управління експортною діяльністю промислових підприємств: розглянуто сутність поняття розвиток підприємства на основі якого визначено поняття експортоорієнтованого розвитку; виявлено основні детермінанти експортоорієнтованого розвитку промислових підприємств; розроблено концептуальний підхід до формування механізму забезпечення експортоорієнтованого розвитку. Наведено висновки до розділу.

У другому розділі проведено статистичне дослідження діяльності підприємств машинобудівної галузі у контексті забезпечення експортоорієнтованого розвитку та ідентифіковано основні тенденції їхньої діяльності; за допомогою застосування методів економетричного моделювання визначено ключові фактори впливу на експортну діяльність досліджуваних підприємств. Наведено висновки до розділу.

У третьому розділі удосконалено заходи підвищення ефективності експортної діяльності підприємств машинобудівної галузі, а саме: проведено оцінку запропонованих моделей поведінки в процесі експортної діяльності; удосконалено схему функціонування експортоорієнтованого кластеру на засадах інноваційного розвитку та здійснено моделювання сценаріїв впливу на експортну складову діяльності підприємств; розроблено практичні рекомендації щодо зростання реалізації експортної складової підприємств машинобудівної галузі та за допомогою використання моделі Хольта-Уінтерса здійснено оцінку їх впливу на результативність діяльності підприємств. Наведено висновки до розділу.

У додатках наведено список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дослідження, динаміку узагальнюючих показників господарської діяльності підприємств досліджуваної вибірки, розрахункові значення прогнозів розвитку експортної діяльності досліджуваних підприємств, а також документи, які підтверджують впровадження результатів дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 28 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 5 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») зі спеціальності 073 «Менеджмент»; 1 стаття у інших виданнях України, 22 публікацій, які були апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та форумах.

Усі публікації здобувача мають високий науковий рівень. У жодній з публікацій не порушено принципи академічної доброчесності. Особистий внесок здобувача до усіх наукових публікацій, опублікованих зі співавторами та зарахованих за темою дисертації, є досить вагомим.

Таким чином, наукові результати описані в дисертаційній роботі повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

До недоліків, зауважень і дискусійних положень роботи варто віднести наступні:

1. У контексті теоретичного дослідження історичного ракурсу розвитку експорту, що представлено дисертантом в п. 1.1, доцільно було б продемонструвати взаємозв'язок з класичними теоріями зовнішньої торгівлі, зокрема глибше розглянути теорії порівняльних і конкурентних

переваг, теорію співвідношення факторів виробництва та інші, адже класичний теоретичний базис формує підґрунтя та розуміння та визначення засад експортоорієнтованого розвитку як економічної категорії і забезпечує формування глибокого розуміння процесів, що відбуваються у сучасному міжнародному просторі.

2. Доволі дискусійною є думка автора щодо розподілу підходів до трактування організаційно-економічного механізму на комплексний та системний. Визначаючи комплексний підхід як «сукупність управлінських методів та інструментів, а системний як «систему управління», автор не наводить інших ключових характеристик кожного із підходів, що демонструє дещо спрощене визначення кожного із підходів і дає підстави розглядати системний підхід як частину комплексного.
3. При проведенні оцінювання елементів системи управління експортною діяльністю досліджуваних машинобудівних підприємств, на мій погляд, варто було б розглянути більше показників, що характеризують експортну складову підприємств, зокрема географію експортування, витрати на здійснення експортної діяльності, валютну виручку від експорту, що сприяло б поглибленню дослідження та надало можливість сформулювати більш обґрунтовані пропозиції щодо подальших напрямів експортоорієнтованого розвитку.
4. У п. 3.2, який присвячено розгляду організаційних форм активізації розвитку експортної діяльності машинобудівних підприємств, головна увага автора зосереджена на кластерному підході та формуванні кластерів на базі машинобудівних підприємств із залученням інших учасників для забезпечення розвитку експортної діяльності. Однак, з метою розширення можливостей експортоорієнтованого розвитку доцільно було б розглянути і інші можливі організаційні форми та надати порівняння різних організаційних форм розвитку експорту з урахування специфіки та профілю машинобудівних підприємств.
5. Більшій деталізації потребує здійснене автором прогнозування прибутку від експорту досліджуваних підприємств у частині обґрунтування розміру відсоткового зростання прибутку після впровадження запропонованих у роботі заходів щодо імплементації механізму забезпечення експортоорієнтованого розвитку та ймовірності реалізації кожного із запропонованих у роботі сценаріїв.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Бондар Валерії Юріївни на тему «Механізм забезпечення експортоорієнтованого розвитку машинобудівних підприємств» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для Управління та адміністрування. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Бондар Валерія Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 073 – Менеджмент.

Рецензент:

Завідувач кафедри менеджменту підприємств,
факультету менеджменту та маркетингу,
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
доктор економічних наук, професор

Вікторія ДЕРГАЧОВА

Підпис рецензента

д. е. н., професора В.В. Дергачової
засвідчую.

Декан факультету менеджменту та маркетингу,
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
доктор економічних наук, професор

Марина КРАВЧЕНКО

«10» листопада 2023 року